

ФІНЛЯНДІЯ: ДЕРЖАВА Й РЕФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИКИ

У статті розглядаються проблеми ролі держави у сучасному реформуванні енергетики у Фінляндії. Автор аналізує основні напрями реформ у фінському енергокомплексі, показує процес лібералізації його діяльності, розвитку ринкових відносин у виробництві, передачі та розподіленні енергії. При цьому робиться висновок щодо політики підтримки фінською державою сучасних реформ у енергетиці, нових підходів її активної співпраці з бізнесом для досягнення стабільного забезпечення електроенергією економіки та населення. Досвід Фінляндії у реформуванні енергетики може бути використаний в Україні та інших країнах для розвитку однієї з найважливіших галузей економіки.

The article deals with the problem of state's role in modern reformation in power industry of Finland. The author analyses the main way of reforms in Finnish energy complex, shows the process of liberalization of its activity, development of market relations in energy producing, transmitting and distributing. The author makes evidence about the policy of modern reforms in power industry under the Finnish State, about new ways of its active cooperation with business for getting staple provision of the economy and population with energy. The finish experience in reforming of power industry can be used for development of this industry in Ukraine and other countries.

ДИНАМІЧНИЙ РОЗВИТОК економіки у світі багато в чому визначається можливостями кожної країни забезпечити виробництво, транспорт, будівництво та сферу послуг необхідною енергією. Остання третина минулого й початок цього століття відзначені серйозними проблемами у світовій енергетиці. Це її криза на початку 70-х років, збої енергетики в кінці 80-х і на початку 90-х років. Складне становище з розвитком і стабільністю в енергетичному секторі зберігається і сьогодні через великий ріст цін на нафту й газ, що коливаються від 50 до 70 доларів за барель. На саміті міністрів енергетики провідних держав Європи у березні 2006 р. у м. С.-Петербурзі (Росія) було заявлено, що основними енергоносіями для виробництва енергії на майбутні 50 років залишаються знов-таки нафта і газ. Використання ж інших енергоджерел, так званих поновлюва-

них, буде постійно поширюватися, особливо в економічно розвинутих країнах, але залежно від успішного освоєння сучасних технологій використання сили вітру, сонячної енергії та біомаси. Про пріоритет органічних енергоносіїв у виробництві енергії йдеться в науковому прогнозі Міжнародного енергетичного агентства на період 2001-2020 рр.

Складений МЕА прогноз стверджує, що в ході виробництва енергії частка використання органічних енергоносіїв з 2000 по 2020 рр. збільшиться з 85% до 87%. Інші поновлювані джерела енергії в зазначений час не зможуть скласти серйозної альтернативи через слабкість їх конкурентності на ринку. В наступльк складній кон'юнктурі розвитку світової енергетики Фінляндія прагне, виходячи зі своїх національних ресурсів, структури енерговиробництва, північних кліма-

Таблиця 1

Споживання первинних енергоресурсів по регіонах світу, млн. т.у.т. [1]

№ з/п	Країни світу	2000 р.	2010 р.	2020 р.
1	Промислово розвинуті	7700	8640	9550
2	СНД і Східної Європи	1850	2100	2380
3	Ті, що розвиваються	4560	6775	8920
4	Загалом	14110	17510	20850

тичних умов, знайти найбільш доцільні шляхи розвитку свого енергетичного комплексу.

Метою даної статті є визначення основних засад сучасної трансформації державної політики Фінляндії в розвитку енергетичного сектора економіки, її етапів, важливих напрямків і досягнутих на межі тисячоліть перших результатів. Особливу увагу автор приділяє з'ясуванню ставлення фінської держави до проблем лібералізації діяльності національного енергокомплексу, впровадженню ринкових механізмів у виробництво, передачі та розподілення енергії в державі, а також інтеграційним процесам у галузі енергетики в Скандинавському регіоні. Політичний, економічний та організаційний досвід Фінляндії має неабияке значення для забезпечення розвитку енергетичного сектора України.

Актуальність вказаних проблем є очевидною. Подальший розвиток сучасної економіки, яка має всезростаючу енергоємність, неможливий без динамічного росту енергетики. Світова і скандинавська практика свідчать про те, що монопольне становище держави у важливому секторі економіки сьогодні не забезпечує фінансування для його розвитку, не стимулює розширення внутрішнього, і особливо зовнішнього інвестування, підприємницької ініціативи і ринкових відносин. У той же час дуже важливо дослідити досвід фінської держави у галузі інтерпретації національного енергокомплексу в скандинавський регіональний енергетичний ринок, який створюється північними державами Європи з початку 90-х рр. минулого сторіччя.

На межі тисячоліть фінська економіка була однією з найбільш динамічних у Європі. Ріст валового внутрішнього продукту у Фінляндії становив у 1999 році 4,2%; 2000 року – 5,7% [1].

З 90-х років минулого століття економічна політика держави була спрямована на розвиток експортних галузей промисловості, що мають велику енергоємність виробництва.

Активна динаміка економіки країни, ріст енергоспоживання обумовили необхідність здійснення нових підходів у державній політиці до розвитку національної енергетики. На наш погляд, можна виділити при цьому два етапи здійснення енергетичної політики в країні. До першого варто віднести заходи фінської держави щодо стабільного енергозабезпечення економіки після

світової енергокризи з початку 70-х до середини 90-х років. Другим етапом державної політики у Фінляндії з розвитку енергетики, на наш погляд, варто вважати період з 1995 року і до наших днів, коли парламент країни прийняв закон про енергетику, що лежить в основі сучасної діяльності уряду і бізнесу.

На першому етапі заходи у галузі енергетики були спрямовані на всляку економію енергоресурсів – нафти і газу, на стимулювання розробки і впровадження енергозберігаючих технологій виробництва, а також на розвиток альтернативних джерел енергії. Це була адекватна реакція на завдання із всебічного поліпшення діючого енергокомплексу в країні. Державна політика полягала в тому, щоб у короткий термін зміцнити енергетичну безпеку Фінляндії в складних умовах світової кон'юнктури.

На другому етапі, коли витрати бюджету країни ставали все більш важким тягарем для держави, тарифи на енергію зростали, фінська енергетична політика зазнала серйозної трансформації. Пріоритетна її увага була зосереджена на впровадженні ринкових відносин у діяльності енергетичної галузі економіки країни. В основі цього процесу були: лібералізація, роздержавлення власності в енергокомплексі, реструктуризація виробництва, передачі й розподілу енергії, залучення інвестицій у галузь, розширення інтеграції фінських енергокомпаній на рівні скандинавського регіону.

Вивчення сутності державної політики у Фінляндії з розвитку енергетики на рубежі тисячоліть перебуває сьогодні на початковій стадії. В літературі немає спеціальних робіт з цієї теми. Проте є дослідження, що висвітлюють у цілому розвиток діяльності фінської економіки в аналізований період. Авторами робіт є вчені Росії, Прибалтики й безпосередньо Фінляндії. Серед них В.Варнавський, Н.Байков, Г.Безмельніцина, А.Волков, Kanahen, Likka, Korpinene, Pekka та інші [2].

Великий інтерес викликає стаття В.Варнавського “Реформування світової енергетики”, опублікована в московському журналі “Світова економіка і міжнародні відносини” у 2003 році. Автор вважає, що головним змістом реформування енергетики в сучасних умовах є перетворення в механізмі функціонування і формування нового

інституціонального середовища, заснованого на партнерських відносинах держави з приватним бізнесом [3, с. 25-32].

У цьому положенні В.Варнавського підкреслюється його позиція в реформуванні дуже важливої галузі світової економіки. При цьому він вказує на принципові підходи до розвитку енергетики в США, Великобританії, Новій Зеландії, Швеції, Норвегії, у країнах світу, що розвиваються. Розглядаючи роль держави в процесі реформування енергетики, автор статті особливо підкреслює, що в ході здійснення ринкових відносин відбувається втрата старих і поява нових інститутів регулювання діяльності і приватних енергокомпаній.

Матеріали й узагальнення В.Варнавського значною мірою висвітлюють сучасні проблеми світової енергетики і є важливими у дослідженні загальної тенденції настільки важливої теми.

Протягом останніх років було опубліковано статті А.Волкова, де висвітлюються проблемні питання функціонування народного господарства північних країн (Данії, Норвегії, Швеції та Фінляндії) [2]. Разом із цим у своїх статтях А.Волков жодним чином не знайомить зі станом справ в енергетиці Скандинавського регіону та не ставить такого завдання. Проте його дослідження допомагають скласти загальну картину розвитку економіки Скандинавії, на забезпечення якого працює кожен національний енергетичний комплекс.

Наприкінці 80-х років вийшли книги фінських авторів Kanahen, Likka і Korpinen, Rekka з однойменною назвою "Економічна політика у Фінляндії". Автори розкрили сутність державного курсу в галузі народного господарства 70-80-х років в умовах складної світової кон'юнктури, коли до енергетичних проблем додалися завдання перенаснащення виробництва, щоб витримати конкуренцію на європейському ринку.

Фінська державна політика в цей період, на їх погляд, була спрямована на підтримку компаній та фірм з розробки й впровадження наукоємних виробництв, передових енергозберігаючих технологій, що забезпечують високу якість продукції та її конкурентоспроможність.

Загалом наявні публікації свідчать про необхідність глибокого вивчення проблем сучасної світової енергетики, в тому числі й в окремих країнах, що дасть можливість з'ясувати взаємодію загального й особливого в її розвитку, узагальнити проблематику й виділити кращий досвід в енергозабезпеченні економіки, сфери послуг і комунального господарства.

Аналіз наукових публікацій з обраної теми свідчить, що другий етап реформування енергетики в Фінляндії, який почався з середини 90-х років і продовжується сьогодні, вивчено недостатньо. Важливо продовжити дослідження Kanahen, Likka Korpinene, Rekka про фінську державну політику в галузі розвитку енергетики в сучас-

них умовах. Має великий потенціал розвитку поступовий перехід від монопольного стану фінського національного енергокомплексу до ліберальних форм діяльності. Важливо з'ясувати принципові підходи фінської державної політики до розширення ринкових відносин у такій важливій галузі економіки, до проблем інтеграції в галузі енергетики на скандинавському регіональному рівні. Узагальнення досвіду державної політики в Фінляндії щодо енергетичного забезпечення національної економіки в сучасних умовах може бути корисним для нашої країни, яка здійснює сьогодні реформи в галузі енергетики.

На початку 90-х років енергокомплекс Фінляндії включав у себе гідроелектростанції, АЕС, ТЕС і ТЦ, енергоагрегати, що використовують силу вітру і біомасу.

На першому етапі формування державної енергетичної політики (70-80 рр.) було взято курс на енергозбереження, розвиток технологій з меншою енергоємністю, на постійне розширення енерговиробництва з використанням відходів деревини і сили вітру. В кожній галузі промисловості, на транспорті, у будівництві, аграрному секторі, сфері послуг і комунальному господарстві було розроблено заходи для скорочення використання енергії. Практичне здійснення цього курсу виявилось складним і суперечливим процесом. Про це може свідчити графік енергоспоживання у промисловості в 1975-1995 рр. щодо валового внутрішнього продукту.

Графічна лінія показує, що наслідки світової енергетичної кризи позначилися на енергоємності виробництва в промисловості Фінляндії. Майже на всі 70-ті роки стабілізується й трохи знижується споживання електроенергії в першій половині 80-х і з початку 90-х років.

Велику роль тут відіграло активне використання поновлюваних джерел енергії у виробництві енергії та скороченні витрат на нього. Значні результати в цьому було досягнуто у фінській лісопромисловості, яка у своїй власності мала десятки середніх і малих ТЕС і ТС. До 2000 року у виробництві ними електроенергії та тепла широко використовувалися відходи від переробки деревини, що складали 25% використовуваних при цьому енергоносіїв [4].

З 1975 року і в інших галузях промисловості істотно скоротилася залежність енергозабезпечення від нафтопродуктів. У пошуках прибутку фінські компанії, фірми та підприємства прагнули скорочувати витрати на енергію, постійно розширюючи використання нетрадиційних енергоносіїв. У той же час у здійсненні державної політики зі зниження енергоспоживання спостерігалися певні проблеми об'єктивного характеру, пов'язані з ростом транспорту, сфери послуг, будівництва житла та його технічного устаткування, а також низькими температурами північного клімату.

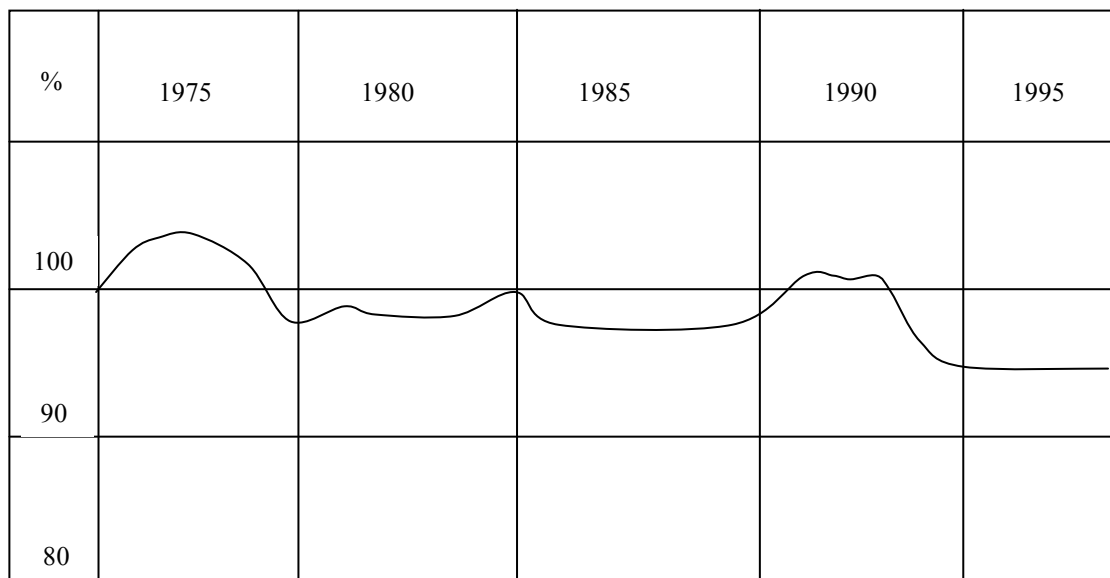

Рис. 1. Споживання електроенергії в промисловості стосовно ВВП [3]

З 90-х років у Фінляндії спостерігається зростання обсягу вантажоперевезень, що визначало тенденцію до збільшення використання моторного палива. До 2002 року особливо зросли пасажирські перевезення, за десятиліття вони збільшилися на 9%. До того ж в кінці минулого століття на 1 тисячу жителів країни чисельність автомобілів досягла 480 [3]. Отже, динаміка розвитку транспорту вимагала збільшення витрати енергоносіїв, насамперед нафти і газу. В цій галузі економіки політика держави в енергозбереженні об'єктивно не могла бути особливо успішною.

У той же час значна увага приділялася в країні скороченню енергоспоживання у сфері послуг і комунального господарства. Було значно розширено будівництво великочлочно житла в багатоквартирних будинках, впроваджено заходи щодо теплоізоляції в комунальному господарстві та житловому секторі.

В аграрному секторі також відбувалося зниження енергоспоживання, перш за все в ході суворої її економії, здешевлення виробництва енергії, за рахунок переводу теплових станцій з електрики на використання деревини й біомаси. У цій галузі, як і в лісопромисловому комплексі Фінляндії, вторинні енергоресурси в 80-90-і роки стали основними [3].

Проведена державна політика в галузі енергетики утримувала її в стабільному стані, дозволила зменшити енергоємність виробництва в промисловості, будівництві житла, сільському господарстві й за рахунок цього досягти збалансованого енергоспоживання у сфері послуг, комунального господарства і на транспорті.

Проте досягнуті в ході першого етапу реформування енергетики протягом 70-80-х років рубежі не гарантували енергобезпеки Фінляндії в складних умовах світової енергетичної кон'юнктури. Ріст енергоємних галузей промисловості в країні, сфери послуг, особливо житлового секто-

ра у зв'язку з підвищенням життєвого рівня населення, об'єктивно вели до необхідності подальшого удосконалення енергокомплексу з використанням, перш за все, внутрішніх ресурсів. При цьому світова практика розвитку енергетики, підходи Європейського Союзу до цієї галузі сучасної економіки вказували на необхідність її лібералізації, роздержавлення власності й активності енергетичних підприємств і компаній. Починаючи із середини 90-х років, державна політика у Фінляндії в галузі енергетики враховує зазначені світові та європейські тенденції та зазнає серйозних змін. На перший план у ній виходять ринкові реформи при збереженні великої підтримки галузі, впровадження нових і ефективних технологій виробництва, передачі та розподілу енергії в країні.

У червні 1995 року у Фінляндії було прийнято закон (Market Act) про лібералізацію діяльності національного енергетичного комплексу і впровадження ринкових відносин у сфері передачі та розподілу електроенергії. До цього часу в країні нараховувалося 120 виробників електроенергії, яким належало близько 400 електричних станцій [5]. Відповідно до прийнятого закону фірми й організації, які закуповували електрику в обсязі не менше 500 кВт. год. на рік, отримали право вибору постачальника енергії на конкурентній основі. В 1997 році таке право одержали всі споживачі електроенергії.

Значні зміни в зв'язку з реформуванням фінського енергокомплексу відбувалися в системі розподілу енергії. Такі провідні концерни, як "Фортум", "Пох'елан Войма", за участю міністерства торгівлі й промисловості створили спільну електророзподільну компанію "Суомен Кантитаверкко", що стала належати ЛЕП, які забезпечують надходження енергії з Росії та Швеції. Передачу енергії на внутрішніх лініях почала

здійснювати компанія “Фінгрід”, яка стала оператором національної енергомережі. На регіональному рівні ці функції мали 10 операторів і понад 100 розподільних компаній [6].

Політика реструктуризації енергетичної галузі у Фінляндії, згідно з прийнятим Законом в 1995 році, була спрямована на створення механізмів функціонування внутрішнього і зовнішнього ринку електричної енергії, на зниження рівня державного управління енергетикою в країні.

У той же час приватизація низки енергопідприємств, особливо в сфері передачі та розподілу енергії, зміцнила позиції приватного бізнесу в ході енергетичної діяльності.

Закон про енергетику у Фінляндії визначив нормативно-правові вимоги до генерації, передачі й постачання електроенергії, до експортно-імпорتنих операцій. У ньому визначався порядок укладання контрактів на постачання електрики, умови компенсації за її затримку або недопоставку споживачам. Окремі статті Закону закріплюють повноваження регулюючого органа, містять положення про порядок залучення до відповідальності тих учасників енергоринку, що порушують технічні й нормативні правила експлуатації передатних мереж.

У ході здійснення реформування енергетики було визначено й основні положення державного регулювання ринкових відносин у цій важливій галузі економіки країни. Вони полягали у такому:

- встановлення правових основ бізнес-діяльності в енергетиці;
- значення системи ліцензування підприємницької діяльності в цій сфері;
- регулювання системи оплати послуг компаній – природних монополістів;
- значення умов доступу споживачів до послуг, що надаються енергомережевими компаніями;
- здійснення функцій накладання штрафів та інших санкцій на тих учасників енергоринку, що не виконують нормативно-правових актів та розпоряджень аж до передачі на розгляд у суді;
- функції, пов’язані з підтримкою стабільності дії фінського енергетичного комплексу загалом.

Важливим державним органом, що здійснює у Фінляндії нагляд за правильним застосуванням Закону про енергетику, є Міністерство торгівлі та промисловості. Йому підлегло управління енергетичного ринку, що контролює процес встановлення “розумних” цін з передачі й розподілу електрики мережними компаніями. Такий підхід здійснюється при виникненні або конфліктних ситуацій між постачальниками й споживачами енергії, або в результаті порушень порядку її одержання, особливо у галузі ціноутворення.

Суттєве місце у державній політиці Фінляндії з реформування енергетики займають питання інтеграції на скандинавському та європейському економічному просторі. З 60-х років електричні

компанії країни постійно співпрацювали з підприємствами та фірмами Швеції, Норвегії та Данії в рамках Програми NORDEL з досягнення стабільного енергозабезпечення при оптимальному сумарному використанні енергетичних ресурсів кожної країни. У ході такого співробітництва норвезькі представники енергобізнесу виступили з ідеєю створення міжнародної товарної біржі *NORD Pool*, що почала діяти в 1993 році. Спочатку в її роботі взяли участь енергопідприємства Норвегії та Швеції, а потім до них у 1998 році приєдналися компанії Фінляндії, а у 2000 році у Данії.

NORD Pool організує свою діяльність енергетичного бізнесу в галузі:

- організації ринку електроенергії;
- бірінг (розрахунки);
- представлення широкої інформації для учасників торгів.

Основними умовами успішної діяльності в рамках об’єднаного скандинавського енергоринку стали уніфікація правил, за якими діють його учасники, зняття трансграничного мита на продаж і покупку електрики, можливість проводити оплату за енергію у валюті будь-якої країни – членів єдиного енергоринку. Торгівля електроенергією на біржі *NORD Pool* здійснюється в двох формах: фізичні постачання електроенергії та фінансових інструментів. Ціна на електрику формується на основі балансу попиту та пропозиції учасників торгів. З кінця минулого століття *NORD Pool* демонструє значну результативність своєї діяльності. Так, обсяг торгів з фізичних постачань електроенергії з 1998 року по жовтень 2002 року зріс більше ніж у 9 разів, а кількість торгових операцій – у 5 разів [6].

Про дієвість і корисність єдиного скандинавського ринку свідчить успішний вихід північних країн із кризових умов підвищеного споживання електроенергії та значного росту цін на неї восени 2002 року та взимку 2003 року, коли в зв’язку з посушливою погодою у водоймищах гідроелектростанцій був зафіксований критичний рівень води. Засоби масової інформації в Європі поспішили оголосити про неефективність скандинавського енергоринку. Проте якщо подивитися об’єктивно на стан справ в енергетиці жителів Півночі в той період, то стає очевидною адекватність реакції ринкових механізмів на надзвичайну ситуацію у виробництві та споживанні енергії. На той час 52,6% установлених енергопотужностей гідроелектростанцій усіх країн регіону в загальному обсязі виробництва електрики були виведені з базового режиму й передані в навантаження тепловим і атомному енергоагрегатам. Це призвело до тимчасового підвищення ціни на енергію, але при цьому вона не досягла верхньої межі визначеного на *NORD Pool*. Важка ситуація на скандинавському об’єднаному енергоринку, яка склалася наприкінці 2002 й на початку 2003 років, була раціонально переборена і нічого спіль-

ного не має з твердженням про його кризовий стан. Навпаки, він став стабілізуючим фактором у забезпеченні електроенергією національних економік населення Фінляндії, Данії, Швеції та Норвегії в настільки складний кліматичний період.

Інтеграційна політика Фінляндії й інших скандинавських країн значно розширює можливості реформування енергетики, додає їй стабільності в розвитку та дозволяє активно обмінюватися досвідом.

До 2010 року порівняно з початком третього тисячоліття виробництво електроенергії у Фінляндії, згідно з прогнозом, має зрости з 76,5 млрд. квт. год. до 90 млрд. квт. год. У цьому обсязі займуть своє місце гідроелектростанції, АЕС, енергоагрегати, що працюють на силі вітру, сонячній енергії, на використанні біомаси, особливо відходів деревини [4].

Фінські парламент і уряд враховують при цьому динаміку економіки в країні, що вимагає стабільного енергетичного забезпечення. На міжнародному економічному форумі, який щорічно проходить в м. Давосі, надається рейтинг найбільш конкурентоздатних економік світу. У 2004 році перше місце в цьому рейтингу посіла Фінляндія, друге – США, третє – Тайвань [5].

Таким чином, на межі тисячоліть державна політика Фінляндії у сфері енергетики здійснюється на сучасному рівні. Вона враховує вимоги часу з удосконалення технологій у виробництві, передачі й розподілі енергії, сприяє всьому розширенню використання нетрадиційних джерел енергії, розвитку ринкових відносин в енергетичній галузі, у тому числі і на регіональному скандинавському рівні. Політика лібералізації фінської енергетики зумовлена об'єктивною необхідністю розвитку підприємницької ініціативи в енергетичному секторі економіки, посилення конкурентності в діяльності енергокомпаній і зниження рівня державного управління енергетикою в країні. Співробітництво держави й бізнесу в енергокомплексі, приватизація виробництв, що генерують, передатних і розподільних мереж, позитивно позначається на стані та розвитку настільки важливої галузі економіки в країні.

Ефективність державної політики у Фінляндії з реформування енергетики на межі тисячоліть, на наш погляд, представляє великий науковий і практичний інтерес.

Накопичений досвід проведення реформ в електроенергетиці Фінляндії має певне значення для України, де сьогодні дуже актуальними в діяльності енергокомплексу є проблеми лібералізації і приватизації, вільної конкуренції, розвитку ринкових відносин загалом. Великий інтерес, з

огляду на формування національної енергетичної політики, має трансформація інституційного середовища, зниження ролі держави з її керування, відносин влади і енергобізнесу. Дійовий досвід реформування в фінській електроенергетиці може бути використано при розробці і здійсненні Програми енергетичної безпеки України у зв'язку зі складною кон'юнктурою розвитку енергетики в світі.

На наш погляд, у становленні ринкових відносин в українській електроенергетиці важливе місце можуть посісти торгові енергетичні біржі, які слід було б створити в промислових і аграрних зонах народногосподарського комплексу – Донбас, Придніпров'я, Крим, Північно-Чорноморська, Львівсько-Волинська, Південно-Східна і Центральні регіони країни. Потребує також наукової розробки питання про інтеграцію діяльності в галузі енергетики з сусідніми країнами, Центральною та Східною Європи.

Велике значення для України і багатьох інших європейських держав має загальноєвропейський досвід скандинавів з активного використання оновлюючих джерел [3]. Слід також звернути увагу на заходи жителів Півночі з екологічної безпеки в процесі розвитку електроенергетики. Серед них необхідно виокремити високі вимоги до охорони навколишнього середовища в ході ліцензування підприємницької діяльності в галузі енергетики, широке впровадження екологічно чистих технологій, заходи з всебічного підвищення екологічної культури населення і активної діяльності природоохоронних спільнот.

Здійснювана реформа електроенергетики та її інтеграція в Фінляндії відображають як специфічні національні, так і загальні міжнародні підходи до розвитку важливої галузі економіки в сучасних умовах.

Отже, накопичений досвід з технологічного удосконалення фінського енергокомплексу, постійна його підтримка з боку держави, особливо з розвитку ринкових відносин у виробництві, передачі та споживання енергії може бути використаний в Україні, перш за все досвід вдалого поєднання ролі держави й бізнесу в енергетичному забезпеченні економіки, сфери послуг і комунального господарства. Дуже важливим є фінський досвід для створення в нашій країні сприятливого правового й інвестиційного клімату для розвитку ринкових відносин в енергетичному секторі. Нарешті, за прикладом фінських політиків і енергетиків, слід визначити в інтересах України найважливіші напрямки нашої участі в енергетичній інтеграції на європейському економічному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мировая экономика и международные отношения РАН РФ. – М., 2003. – №5. – №6.
2. Волков А. Северная страна: экономический рост продолжается // Мировая экономика и международные отношения. – М. – 1999. – №12; Северные страны на рубеже тысячелетий // Мировая экономика и международные отношения. – М. – 2002. – №6; Варнавский В. Реформирование мировой экономики // Мировая экономика и международные отношения. – М. – 2003. – №5; Байков Н., Безмельница Г. Мировое потребление и производство первичных энергоресурсов // Мировая экономика и международные отношения. – М. – 2003. – №5; Международный опыт реформирования электроэнергетики. Страны Скандинавии. – 2003; Kanahen, Likka. Toloustieteen perusteet. – Helsinki. – 1988. – 179 с; Korpinene, Pekka. Talouspolittisia a vauksta / Pekka Korpinenes. – Helsinki. – 1988. – 276 с; Срхов А.Г. Економіка Скандинавських країн на межі тисячоліть // Вісник Донецького державного університету управління. Менеджер. – 2005. – №2(28). – С. 48-54; Швеція: Скандинавський енерго-риннок // Прометей: Рег. зб. наук. праць з економіки / ДЕГП; ІЕПД НАН України. – Вип. 3(18). – Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2005. – С. 263-266 и другие.
3. Edita Design / Edita Prima Oy Helsinki, 2004.
4. Западная Европа и Россия. Экономические связи / Ежегодный экономический сборник. Полпред. – М. – 2001.
5. <http://www.intersolar.ru>; <http://www.kommukale-inso.de>
6. Международный опыт реформирования энергетики. Страны Скандинавии. РАО “ЕС России” (RAO “UES of Russia”). – М., 2004. – С. 9, 15.